Державна установа „Інститут економіки та прогнозування НАН України”

Відділ форм і методів господарювання в агропродовольчому комплексі

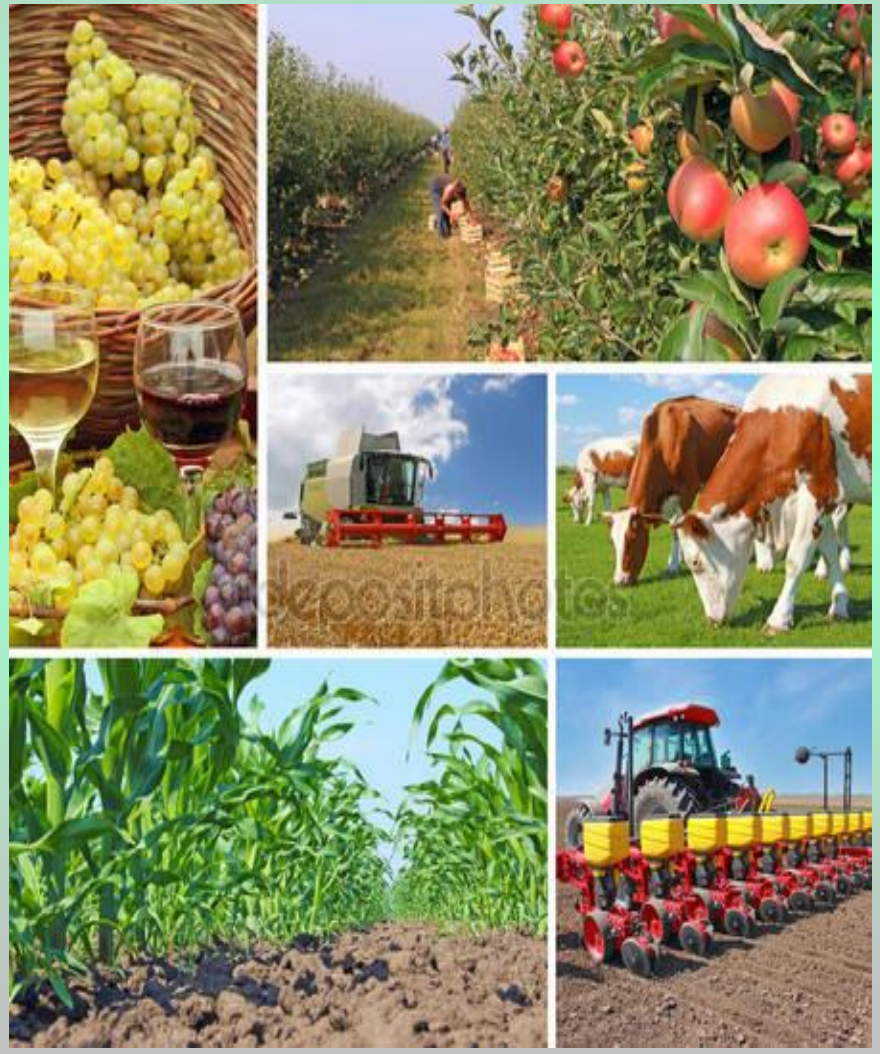

Тема:

“ Ресурсні можливості розвитку аграрного сектора економіки України “

Науковий керівник теми – д.е.н., проф.
ШУБРАВСЬКА О.В.

Київ - 2017

2. Основна мета та завдання дослідження

Мета - розроблення механізмів та обґрунтування ключових напрямів забезпечення збалансованого динамічного розвитку аграрного сектора України.

Завдання:

- **визначити** по історичних етапах і на перспективу вплив розвитку аграрного сектора на динаміку національних макроекономічних результатів;
- **розробити** методику і здійснити розрахунок аграрного національного багатства держави для формування узагальнюючого показника ресурсних можливостей зростання галузі;
- **виявити** чинники і ризики економічного зростання аграрного сектора вітчизняної економіки та оцінити вплив інноваційної складової агропродовольчого розвитку на його сталість;
- **обґрунтувати** нові наукові підходи до оцінювання ефективності використання агропродовольчим виробництвом земельних й інших природних ресурсів та встановлення відповідальності за їх охорону і відтворення;
- **оцінити** техніко-технологічні можливості харчових галузей АПК та розробити пропозиції щодо забезпечення інноваційно-технологічної модернізації переробно-харчового виробництва.

3. Основні результати дослідження та їх наукова новизна

Вперше *здійснено оцінку впливу розвитку агропродовольчого комплексу на хід макроекономічних процесів на основі аналізу багаторічних динамічних трендів*, що дало підстави *визначити антикризову роль сільського господарства, яке стримує темпи макроекономічного падіння у кризові періоди.*

У 2016 р. у порівнянні з 2007 р. всі **галузі скоротили обсяги виробництва** (у будівництві – **втричі,** в промисловості – на **31%,** на транспорті – на **22%)** крім сільського господарства, яке **збільшило свою продукцію на 52%.**

Сільське господарство – єдина галузь матеріального виробництва, яка підвищила показник виробництва на душу населення за пострадянський період.

ВВП у 2016 р. в цілому по національній економіці збільшився на **2,3%,** сільське господарство ж продемонструвало зростання виробництва на **6,3%.**

4. Основні результати дослідження та їх наукова новизна (продовження)

Дано теоретичне обґрунтування концепції ефективного економічного зростання щодо сільськогосподарського виробництва, яке має забезпечуватися за рахунок підвищення ефективності використання усіх видів ресурсів на основі впровадження новацій та супроводжуватися структурною збалансованістю виробництва, безпечністю спожитого громадянами країни продовольства і прогресом у соціальній сфері села.

Здійснено аналітичні оцінки потенціалу ефективного економічного зростання сільгоспвиробництва, зокрема виявлено*:*

- несформованість у необхідних масштабах підґрунтя ефективного зростання галузі (належного фінансового забезпечення, структурних перетворень, дієвої агроінноваційної системи);

- наявність потенціалу ефективного зростання у вітчизняному сільському господарстві, реалізація якого пов'язана поки переважно з іноземними агроінноваційними розробками.

5. Основні результати дослідження та їх наукова новизна (продовження)

2. Вперше розроблено методологічні принципи визначення макроекономічної частки аграрного національного багатства та оцінки ефективності агровиробництва у порівнянні з ефективністю всієї національної економіки.

Аграрний сегмент національного багатства України

	Вартісна оцінка		
	Сільське господарство, трлн грн	Частка сільського господарства в усіх галузях, %	Всі галузі економіки, трлн грн
Людський капітал	2,0	18,6	10,8
Природні ресурси	1,5	15,3	9,8
Виробничі фонди	2,8	8,0	35,0
Національне багатство	6,3	11,3	55,6

6. Основні результати дослідження та їх наукова новизна (продовження)

3. *З урахуванням глобальної ситуації та основних положень аграрних стратегій країн світу сформульовано довгострокову мету, завдання, чинники, виклики і загрози розвитку вітчизняного агропродовольчого виробництва*.

Мета: забезпечення національної продовольчої безпеки та реалізації експортного агропродовольчого потенціалу на засадах сталості й інноваційності.

Завдання: ресурсозбереження, пришвидшення розвитку виробництва продукції з високою доданою вартістю, гарантування доступності і безпечності агропродовольства, стабілізація і підвищення доходів, насамперед, малих і середніх сільгоспвиробників.

Виклики і загрози: від'ємна цінова динаміка світового і внутрішнього агропродовольчого ринку та її волатильність, несприятливі регіональні зміни клімату, екологічні проблеми і недостатньо висока ефективність агровиробництва, транснаціоналізація агропродовольчої сфери, економічна криза, переважно сировинна спрямованість агропродовольчого експорту.

7. Основні результати дослідження та їх наукова новизна (продовження)

Виробництво окремих видів продукції у сільськогосподарських підприємствах за різних сценаріїв розвитку галузі, тис. т

Культуриі види продукції	Базисний рівень 2015 р.	Традиційний сценарій		Інноваційний сценарій	
		середньо-строкова перспектива	довгострокова перспектива	середньо-строкова перспектива	довгострокова перспектива
Пшениця	21367,9	25497,4	21470,7	24832,6	27315,8
Кукурудза	18969,2	26390,8	20422,0	25252,3	27777,6
Соняшник	9549,2	10882,3	9439,4	5247,7	5772,4
Молоко	2669,2	2799,5	2146,8	5580	14000
Яловичина	93,7	70,7	40,7	527	1375

Джерело: розрахунки авторів.

Структура посівних площ за різних сценаріїв розвитку галузі, %

Культури	Традиційний сценарій	Інноваційний сценарій
Посівна площа - всього	100	100
Пшениця	28,6	26,8
Кукурудза	16,6	16,6
Соняшник	22,2	10,6
Кормові культури	3,7	24,5
Інші культури	28,9	21,5

Джерело: розрахунки авторів.

8. Основні результати дослідження та їх наукова новизна (продовження)

4. Науково обґрунтовано необхідність державного регулювання ресурсозабезпечення і ресурсозбереження в аграрному секторі України.

Дано наукове узагальнення принципів державного регулювання соціально-орієнтованого землекористування:

- **закріплення** права землекористування с-г землями за сільським населенням, що працює безпосередньо у виробництві;

- **унормування** економічно доцільної оптимізації землекористування як інструмента соціального розподілу угідь;

- соціалізація механізму ціноутворення на землі сільськогосподарського призначення.

Внесено пропозиції до проекту Закону України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення».

9. Основні результати дослідження та їх наукова новизна (продовження)

Розширено змістовне наповнення методологічних підходів до оцінювання ефективності використання сільськогосподарських угідь.

Включають показники:

- **економічні** - урожайність з 1 га, чистий прибуток на 1 га, операційні витрати у продукті й інш.;
- **соціально-територіальні** – робочі місця, оброблювана земля на 1 працюючого, продбезпека, безпека праці, колективна робота, громадська участь й інш.;
- **агроекологічні** – сівозміни, баланс гумусу і поживних речовин, рівень застосування пестицидів, протиерозійні заходи, збереження генофонду, біорізноманіття й інш.

Усі 3 блоки мають однакову вагу й оцінюються від 0 до 100 балів. За співвідношенням блоків визначається відповідність землекористування концепції багатофункціональності.

10. Основні результати дослідження та їх наукова новизна (продовження)

Сформована концепція Національного Кодексу сталого агрогосподарювання.

Включає*:* *правила* збереження природних ресурсів; *критерії* оцінювання дотримання вимог; *міри відповідальності* за їх порушення.

Призначення*:* імплементувати у вітчизняне правове поле та забезпечити впровадження в практику вимог регламентів і Директив ЄС, що формують систему «Grosse Compliance» та кодекси належної сільськогосподарської практики країн-членів ЄС і створюють платформу для переходу від ресурсоруйнівного до ресурсозберігаючого сільського господарства.

11. Основні результати дослідження та їх наукова новизна (продовження)

Концепція дворівневого управління процесами формування нормативної бази для аграрного сектора та впровадження її основних вимог у виробничу діяльність підприємств

На макрорівні держава активно розбудовує інфраструктуру технічного регулювання (законодавчо-нормативну базу, програми стандартизації та еталонну базу), утворює інституційні органи, формує й забезпечує функціонування технічних комітетів стандартизації, Держпродспоживслужби.

На мікрорівні державні органи анулюють застарілі нормативні акти й скасовують радянські стандарти для забезпечення до 2020 р. впровадження суб'єктами господарювання вимог законів України, технічних регламентів, функціональних систем менеджменту безпечності та інших процедур безпечності.

12. Основні результати дослідження та їх наукова новизна (продовження)

Концепція дворівневого впровадження вимог харчової безпеки

на основі поєднання:

перший рівень – державна система контролю безпечності харчових продуктів і кормів та ветеринарної служби, яку забезпечує територіальна мережа управлінь, установ та лабораторій Держпродспоживслужби;

другий рівень – обов'язкове підтвердження українським експортером продукції тваринного походження еквівалентності чинної системи безпечності підприємства вимогам моделі безпечності харчових продуктів та кормів для тварин, що функціонує в ЄС, основним елементом якої є впровадження системи НАССР й інших процедур безпечності. Залежно від ступеня ризику діяльності підприємству присвоюється відповідна категорія ризику – дуже високий, високий, середній, низький та дуже низький.

13. Основні результати дослідження та їх наукова новизна (продовження)

- **Обґрунтовано** аналітичні оцінки впливу господарств населення на формування пропозиції на аграрному ринку з урахуванням їх зональної спеціалізації (за показниками зайнятості й кількості сільськогосподарських угідь у розрізі зони Степу, Лісостепу, а також Полісся і Карпат).
- **Розроблено** концептуальні засади розвитку мережі оптово-роздрібної торгівлі сільськогосподарською продукцією України та процесу державного регулювання розвитку оптових ринків сільгосппродукції (ОРСП): сформульовано цілі побудови, завдання, функції, етапи, структурні елементи та соціальні задачі такої мережі, окреслено комплекс форм (нормативно-правове, інфраструктурне, наукове, кадрове, організаційне забезпечення діяльності, фінансова підтримка розвитку) і напрямів регулювання (розробка і затвердження відсутніх та консолідація усіх законодавчих актів щодо діяльності ОРСП, внесення змін у податкову, тарифну політику тощо) зазначених структур тощо.

14. Усього 154 публікації (з них 39 – в іноземних виданнях) загальним обсягом 133,1 д.а., у т.ч.:

колективна монографія відділу (рукопис)	**27,5** д.а.
15 колективних монографій (за участю науковців відділу)	**11,3** д.а.
одноосібна монографія	**20,9** д.а.
5 колективних наукових доповідей (за участю науковців відділу)	**3,7** д.а.
29 статей у збірниках наукових праць	**21,6** д.а.
31 стаття у фахових наукових виданнях	**27,1** д.а.
15 статей в інших періодичних виданнях	**4,1** д.а.
57 тез конференцій та круглих столів	**16,8** д.а.

У рамках наукових досліджень по темі підготовлено **47** наукових розробок для органів влади.

Отримано **11** позитивних відзивів про їх використання у практичній роботі центральних органів влади країни.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!